

בסיעתא דשמויא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש 'בית יהושע'
רחוב מנחת יצחק 2
עיה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרה"ג
ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א
יום ה' פרשת ויחי | עשורה בטבת תשע"ח

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105

www.kolhalashon.com

ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון
03-6171111

להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashn.com

שיעור יומי ע"י הרה"ג ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א

עשרה בטבת תשע"ח

הזכרנו אתמול מה שנזכר בסוף פרק י' דעזרא רשימת בעלי התשובה ששבו על שנשאו נשים נכריות. וסיפרנו מעשה מקבר של בעל תשובה בסקווירא. רצינו להשלים המעשה בכל פרטיה ודקדוקיה, כפי מה ששמעתי אמש מתושבי סקווירא.

כי לא ידח ממנו נדח - ראה קמח שמורה למצה, ובגדי יום טוב דשבועות, ושב ליוצרו ובוראו

בקצה בית החיים דסקווירא יש מצבת קברו של ר' שאול דוד צימרמן ז"ל, האיש לא השאיר בנים אחריו, ויהא סיפורינו זה לזכרו ולטובת נשמתו. בצעירותו היה חי בהונגריה ולמד תורה אצל הקרן לדוד מסאטמר זצוק"ל, לאחר מלחמת העולם הראשונה הגיע לאמריקה, באותה תקופה היו נסיונות קשים באמריקה, בשמירת שבת ושמירת היהדות, באותם השנים נתרחק מדרך התורה, ושנים רבות לא היה לו שייכות עם יהדות כלל.

לאחר מלחמת העולם השנייה עבר שאול דוד באמריקה כנהג מונית. יום אחד מימי חודש ניסן נסע עם המונית בעיר וויליאמסבורג, ועצר אותו יהודי חסידי שנראה כאיש מכובד, שישע עמו לנסיעה קצרה מרחוב בעטפארד לכתובת די קרובה לשם. היהודי אחז בידו חבילה סגורה, והיה נראה לו כמו גנב שלקח הגניבה והוא בורח מכאן שלא יתפסוהו עם הגניבה, שהיה מוזר מאד שהוא איש צעיר ואוחז חבילה לא כבדה, ומה לו לקחת מונית למהלך של חמש דקות רגלית. אך מאידך היה נראה כאיש מכובד עם הדרת פנים, וקשה להאמין שהוא גנב. שאול דוד היה נראה באותה שעה כגוי גמור, ללא זקן ופאות ולא כיפה לראשו, רח"ל. ברוב תמיהתו שאל את האיש המכובד 'מה קרה לכם שאתם צריכים מונית לדרך כה קצרה'. השיב לו האיש, שהוא בא כעת מביתו של האדמו"ר רבינו יואל מסאטמר זצוק"ל והוא נתן לו מתנה 'קמח שמורה' לצורך אפיית המצות, וכיון שיצא מביתו ראה שיש עננים ונתיירא שזמא ירדו גשמים על שקית הקמח, לכן נכנס לתוך המונית שיוליכנו עד למקום חפצו.

שאול דוד נשתתק ונזכר משנות הנעורים בישיבה אצל הקרן לדוד, ואמר להיהודי המכובד הנ"ל באידיש, 'כן כן זה הרי סוגיה בגמרא פסחים' והחל לומר לו כל הסוגיה ביניי שמירת הקמח לאפיית המצות. היהודי התפלא איך יודע נהג גוי הסוגיה בפסחים. שאל אותו מאין באת ולאן אתה הולך, וכך התפתחה שיחה ארוכה בין השנים, היהודי המכובד הנ"ל היה הגה"ח רבי משה ניישלאס זצ"ל, ולאחר שיחה ארוכה נזכרו שניהם שבאמת עוד הכירו זה את זה בפרשבורג, ואיזה זמן היה שאול דוד מתארח בבית רבי גבריאל זקנו של רבי משה. כמובן שרבי משה קירבו למאוד, ואמר לו שאול דוד בכאב, 'זה זמן רב שחשבתי לשוב בתשובה, אך עדיין איני יכול, אני צריך הרבה חיזוק, אך זאת אבקש

יום המישי פרשת ויחי - י' טבת תשע"ח

ממך, שכשאהיה מוכן לשוב להשי"ת תקרבני ותרשה לי לשהות בביתך לכמה שבתים'. רבי משה נתן לו המס' טלפון שלו, והכתובת. ויצא מהמונית עם הקמח שמורה.

כנודע שכך היא גאולתן של ישראל קמעא קמעא, לאחר ב' חדשים שוב נסע שאול דוד עם המונית שלו בוויאלמסבורג והוא רואה את האנשים מסתובבים ברחוב עם בגדי שבת, והתפלל כי ידע שלא שבת היום, וחשב שיש איזה חתונה של הרבי וכדו'. הוא יצא מהמונית ושאל איזה בחור שיצא מבית הכנסת 'מה היום?' הבחור ענה לו בפשטות 'אמנם יום רביעי היום, אך היום הוא חג השבועות'.

שאול דוד הזרעזע כרעם ביום בהיר, איי איי, מה קרה לי, זה כמה שנים ששכחתי מהיום טוב שבועות, כ"כ הרבה שנים בלי תורה בלי שבת. באותה שעה החליט שאינו נוסע ביום טוב, השאיר את המונית היכן שעמדה, ובאותו השבועות היתה ישועתו, במוצאי יום טוב כבר התקשר לרב ניישלאס וביקש ממנו שיזמין אותו לביתו על שבת הבאה, וכך נתקרב ליהדות, כנודע שרבי משה קירב עוד הרבה יהודים לאבינו שבשמים. לאחר זמן הביאו לעיירת סקווירא ושם היה חי כיהודי כשר ותמים.

צוואתו של ר' שאול דוד

ר' שאול דוד כתב צוואה, רוב רכושו והוננו נתן לאב"ד פאפא מוומס"ב, ולאב"ד צעלים, ולשומרי החומות בירושלים עיה"ק שלח הון עתק. וביקש להודיע לכל המוסדות הנ"ל יום הסתלקותו כרי שיאמרו עליו קדיש, שהרי לא השאיר בן אחריו שיאמר עליו קדיש.

בסעיף ח' של הצוואה כתב: 'על מצבתי יכתבו לא פחות ולא יותר רק כזה': פה נטמן בעל תשובה בימי נעוריו באירופה היה איש כשר, ובמדינה זו אחר איזה זמן נעשה בעל

תשובה, ובעוד השמש זרחה לו (לא רק על ערש דוי, אלא כשהיה עדיין בכוחו ותקפו) שב לבוראו וליוצרו, והוא (היינו הקב"ה) מקיץ הנרדמים בחיים שובו בנים שובבים, שאול דוד בן ר' ראובן יוסף ע"ה, נפטר י"ד חשון תשל"ה לפ"ק'. וקברוהו בין נפלים ע"פ צוואתו.

בסוף הצוואה יש מסירת מודעה, ורצה שאם אחד יתעורר לתשובה מתוך דבריו, יהיה זה לזכותו. ונזכיר כמה שורות מדבריו: אני מוסר מודעה שכל הספרים החיצונים שקראתי בעזונתי הרבים, ובתוכם העיתון מארגן ז'ורנאל, ו'די אידישע פרעסע' (כנראה עיתונים של הסרים מדרך התורה) ב"ה בחיים חיותי קבלתי 'עד שישב ויסירם מלבו', ב"ה לא שמעתי רדיו עשר שנים, [כך כתב חמש עשרה שנים לפני פטירתו] ולא קראתי ספרים חיצונים לא באידיש ולא באנגלית, אלו שבאידיש טמאים יותר, ושומר נפשו ירחק מהם. כל זה אני כותב, לא חלילה להתפאר, שהרי לא יקראו זאת רק לאחר אריכות ימים ואין פניה לאחר מיתה, כתבתי זאת כי אני נהג מונית פשוט, ובעניינים אלו נכשלו יהודים מכובדים ביותר, אשר אין אני מגיע לקרסוליהם, אולי ימצא יהודי שיתעורר ללמוד מנהג מונית פשוט, לזרוק את הרדיו ואת העיתון, הכל כדאי לי.

פעם אחת היה ר' שאול דוד בעצבות גדולה, שלא השאיר משפחה כלל. ושלוש אחריו הארמו"ר מסקווירא צוק"ל שיבא לפניו, ואמר לו שכתוב בספר בית אהרן שכשהיהודי אומר בבוקר שלא עשני גוי, הוא צריך להיות בשמחה כל היום. אתם שיצאתם מבוץ עמוק כזה, לא מספיק שתהיה בשמחה כל היום, אלא עליך לרקוד כל היום.. כי אם הצדיק צריך לשמוח כל היום, צריך הבעל תשובה שירקוד ממש כל היום.

שיהיה הדבר לזכותו, שאול דוד בן ראובן יוסף ובן פיגא עלקא, עליו השלום.

ב' שנים ומחצה קודם חורבן ביהמ"ק ראה יחזקאל בנבואה שבו ביום סמך מלך בבל על ירושלים

היום עשרה בטבת, נזכיר מש"כ בדרשות החתם סופר שהיה דורש באופן קבוע בימי ח' ט' י' טבת. ונזכיר מש"כ בבראשית פרשת ויגש, אי' במסכתא ראש השנה צום העשירי הוא עשרה בטבת, לדעת רע"ק דהלכה כמותו, בו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר [יחזקאל כד, א,ב] באותו זמן היה יחזקאל בגולה, בשנת ג' אלפים שכ"ז, אז גלה יחזקאל ומרדכי והחרש והמסגר לבבל, חנניה מישאל ועזריה ודניאל, כל אלה גלו י"א שנה לפני חורבן ביהמ"ק הראשון שהוא היה בשנת ג' אלפים של"ח. ושנתיים וחצי לפני החורבן, בא נבוכדנצר ועשה מצור על ירושלים. יחזקאל הנביא בהיותו בבבל, קיבל נבואה באותו יום, 'כתב לך את עצם היום הזה, בו סמך מלך בבל אל ירושלים'. וזו היתה הוכחה שיכתבו זה היום. ולאחר זמן כשהגיעו המכתבים מארץ ישראל, ראו בני בבל שאכן נתנבא יחזקאל נבואת אמת בו ביום ממש.

והקשה חת"ס מהו הלשון 'סמך מלך בבל על ירושלים', מה שייך כאן לשון סמיכה, ואם נאמר שהמצור הוא עגול כמו אות ס', זהו רמז, אך מה הפשט? וביאר דבנבואת יחזקאל הוזכר ב' פעמים 'בעצם היום הזה': בן אדם כתוב ופְתַבּוּ לְךָ אֶת שַׁם הַיּוֹם אֶת עֵצֶם הַיּוֹם

יום המישי פרשת ויחי - י' טבת תשע"ח

הָזֶה סֶמֶךְ מֶלֶךְ בְּבַל אֶל יְרוּשָׁלַם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה. וְנוֹדַע מִשׁׁכׁ הַבִּי בִשְׁם הַאֲבוֹדְרָהּ שֶׁאִם הִיָּה צוּם עֶשְׂרָה בְּטַבַּת חֵל בַּשְּׁבֵט, הֵינּוּ מִתְעַנִּים בַּשְּׁבֵט קוֹדֵשׁ. שְׁכַתוֹב בְּזֶה הַתְּעֵנִית 'בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה'. וְכִבְר הַזְכַּרְנוּ לִפְנֵי כֵּמָה שְׁנֵים מֵרַבְרֵי הַמִּנְחָח חִינוּךְ וְהַגֵּר"ח מְבַרְסֵק שֶׁשָּׂאֵר הַצּוּמוֹת נִקְבְּעוּ עַל הַחוֹדֵשׁ, לְכֵן יִכּוּלִים לַצָּאֵת יָדֵי חוֹבְתוֹ בְּיוֹם אַחַר בְּאוֹתוֹ חוֹדֵשׁ, מִשָּׂא"כ י' בְּטַבַּת הַקּוֹבֵעַ עַל הַיּוֹם עֲצֻמוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר בּוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה. לְכֵן אֵינּוּ נִרְחָח אִפְי' בַּשְּׁבֵט.

כִּיּוֹן שְׁנַכְשֵׁלוּ בַּחִילוֹל שֶׁבֵט 'סֶמֶךְ' נְבוּכַדְנֶצַּר שִׁירוּשָׁלַם עֲצֻמָּה תִּכְבַּשׁ לִפְנֵי

וְהִנֵּה סִנְחָרַב בֶּאֱלִירוּשָׁלַם כֵּמָה זְמַן לִפְנֵי כֵן, וְהָיוּ לוֹעֲגִים לוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי יִדְעוּ שֶׁלֹּא יִבָּא צָר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם, כִּי הָעִיר הַקְּדוּשָׁה בְּעֲצֻמָּה מִקִּיָּאָה אֶת שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִכְנַסוּ בָּהּ. אֲלֵא שְׁכַתוֹב בִּירְמִיָּה שְׁבֵאוֹתוֹ זְמַן פִּסְקוֹ מִשְׁמִירַת שְׁבֵט רַח"ל, וְכַמ"ש בְּגַמ' לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַם אֲלֵא מִפְּנֵי שְׁחִילְלוֹ בָּהּ אֶת הַשְּׁבֵט, וְכַמּוֹ כְּשִׁיְהוּדֵי שׁוֹמְרֵי שְׁבֵט הוּא זֹכֵחַ לְנַחֲלָה בְּלֵי מִצְרַיִם, נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ, שֶׁהַשְּׁבֵט הוּא חוֹמָה סָבִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִצְאוּ מִהַגְּבוּל וְלֹא יִכְנַסוּ הַשׁוֹנְאִים בְּגְבוּלָם. אֲךָ זֶה לְעוֹמוֹת זֶה, כְּשִׁחִילְלוּ אֶת הַשְּׁבֵט, זֶה הִיָּה עוֹנֵשׁם שֶׁנֶּעֱשָׂה מִצּוֹר סָבִיב נַחֲלָתָם.

וְזִשׁ"כ הַאֲבוֹדְרָהּ 'בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה סֶמֶךְ מֶלֶךְ בְּבַל אֶל יְרוּשָׁלַם' הֵינּוּ שְׁנַבּוּכְדֶּנְצַר הַגִּיעַ בַּשְּׁבֵט קוֹדֵשׁ סָבִיב יְרוּשָׁלַם. וְסֶמֶךְ מֶלֶךְ בְּבַל' עַל יְרוּשָׁלַם, הֵינּוּ שְׁהוּא סֶמֶךְ עֲצֻמוֹ וְהִיָּה בּוֹטַח שֶׁהָעִיר יְרוּשָׁלַם עֲצֻמָּה תַּעֲזוֹר לָהּ לְהַכְּבֵשׁ לִפְנֵי. וְלֹא הִיָּה מִתִּירָא מִמָּה שֶׁסִּנְחָרַב מֶלֶךְ אֲשׁוּר לֹא הַצְּלִיחַ, וְהוּא וּמֵאוֹת אֲלִפֵי חִיִּלְיוֹ מִתּוֹ בְּלִילָה אַחַת, כִּי סֶמֶךְ וּבִטַח בְּלָבוּ שִׁירוּשָׁלַם בְּעֲצֻמָּה תוֹשִׁיעַ לוֹ לְהַבִּיא אֶת עֲצֻמָּה בְּמִצּוֹר. וְכֹל זֶה, עַל שְׁחִילְלוֹ אֶת הַשְּׁבֵט.

וְלָכֵן אַע"פ שֶׁאֵי אֲפֶשֶׁר בִּימֵינוּ שִׁיחוּל עֶשְׂרָה בְּטַבַּת בַּשְּׁבֵט, אֲךָ אִם הוּא חֵל בְּעַרְבֵי שְׁבֵט מִתְעַנִּים וּמִשְׁלִימִים, וְאִין חוֹשְׁשִׁים לְשִׁיטַת הָרַאשׁוֹנִים הַמּוֹבָא בְּתוֹסְפוֹת בְּמַס' עִירוּבִין שֶׁהֵיוּ טוֹעֵמִים לִפְנֵי קִבְלַת שְׁבֵט, כִּדֵּי שֶׁלֹּא לְהַכְּנֵס לְשְׁבֵט כְּשֶׁהוּא מְעוֹנָה. כִּיּוֹן שֶׁהַצָּרָה בָּאָה בַּשְּׁבֵט וּמַחְמַת הַשְּׁבֵט, וְלָכֵן נִיתְנָה יְרוּשָׁלַם לְהַכְּבֵשׁ, כִּי סֶמֶךְ מֶלֶךְ בְּבַל. וְלָכֵן כְּתוּב 'סֶמֶךְ' וְלֹא 'צָר'.

צ"ח ימים בין ר"ה לעשרה בטבת - זמן להתעורר בתשובה

עוֹד כְּתַב הַחַת"ס בְּדִרְשׁוֹתַי שֶׁכְּשֶׁנִּמְנָה יָמִים מֵרַאשׁ הַשָּׁנָה עַד עֶשְׂרָה בְּטַבַּת, הָרִי הֵם צ"ח יָמִים, כְּשֶׁתְּשִׁירֵי מֵלֵא, חֲשׁוֹן חֶסֶר, כְּסִלְיוֹ מֵלֵא. וְאֵי' בְּגַמ' מִגִּילָה שֶׁעֲזָרָא תִּיקֵן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שִׁיקְרָאוּ צ"ח קְלָלוֹת רַמְשֵׁנָה תוֹרָה לִפְנֵי ר"ה, שִׁיתְעוֹרְרוּ בְּתִשׁוּבָה מִתּוֹךְ קִרְיַת הַתּוֹכַחָה, וְיִתְקִיִּים תִּכְלָה שָׁנָה וְקִלְלוֹתֶיהָ. אֲךָ אִם אִין מִתְעוֹרְרִים בְּחִשְׁבוֹן הַנֶּפֶשׁ, אֲזִי הַקֵּב"ה מִצְפָּה צ"ח יָמִים, וְאֵילוֹ עֵרִידִין עוֹמְדִים בְּמִרְדָּם, הִיָּה חֵל מִדַּת הַדִּין. וְלָכֵן יָמֵי ח' ט' י' טַבַּת הֵם יוֹם הַצָּח לְרֵאשׁ הַשָּׁנָה. כִּי בְּאוֹתָהּ שָׁנָה שֶׁנִּכְתְּבָה הַתּוֹרָה יוֹנִית הִיוּ חוֹדְשֵׁי חֲשׁוֹן וְכִסְלִיו שְׁנֵיהֶם מֵלֵאִים, וְנִמְצָא שִׁוּיִם ח' טַבַּת הִיָּה יוֹם הַצָּח לְר"ה. בְּשָׁנַת הַסְּתַלְקוֹת עֲזָרָא הַסּוֹפֵר הִיָּה אַחַד מֵהֶם מֵלֵא וְאַחַד חֶסֶר, וְנִמְצָא יוֹם הַצָּח לְר"ה בְּיוֹם ט' טַבַּת, וְהִיָּה זֶה יוֹם הַצָּרָה.

וביום שסמך מלך על ירושלים היו שניהם חסרים, ונמצא יום הצ"ח בעשרה בטבת... וכמ"ש ברש"י שמזכירים צ"ח כבשים, להנצל מצ"ח קללות. כפי הנראה שזה המספר דורש חשבון הנפש, שלא תתמלא סאתם להביא עונש ח"ו.

בני ירושלים סמכו על הגבור 'אביקה' שהיה עומד על החומה וזורק את האבנים בחזרה בידי וברגליו

וכשמעיינים בפסוקי יחזקאל, ובירושלמי סנהדרין פרק חלק הלכה ה'. רואים שבשעה שהיה המצור על ירושלים, הרי לא היה הנביא יחזקאל בתוכה, וכנ"ל שכבר גלה לבבל כמה שנים לפני כן. וכתב המלבי"ם שיחזקאל היה מתנבא על המצור בבבל, וקבע תענית על אתר שישתתפו בצערה של ירושלים. אך בירושלים עצמה בתוכה לא נגעה הצרה כלל, לא הרגישו בזה כלל. וכמ"ש בילקוט שמעוני על איכה פרק תתר"ט שביום שבא נבוכדנצר וצר על ירושלים, עלה על החומה הגבור אביקה בן גבסטר, וכשהיה נבוכדנצר זורק אבני בליסטראות על החומה, היה הוא עומד על החומה ומקבל את האבנים הענקיות עם שתי ידיו הגדולות, והיה חוזר וזורק על השונא, והרג בהם צבא רב.

בתוככי העיר היה הנביא ירמיה מסתובב ומוכיח את העם, אלא שלא האמינו לו. כמ"ש באיכה 'לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי תבל כי יבא צר ואויב בשערי ירושלים'. אך לעומתו עומד על החומה הגיבור אביקה ותופס את האבנים וחוזר וזורקן, עד שהחלו לזרוק יותר ויותר אבנים, וזה הגיבור היה תופס בידו אחת וברגליו חוזר ובוטע אבן שניה, כזה מומחה היה שהיה זורק בידו וברגלו. והיו אנשים סומכים על גבורתו שהוא ישיעם. הסתובבו בנחת ברחובות ירושלים כי ידוע שאביקה עושה את העבודה... אנשים חזרו לעסקים לחלל שבת עד להחריד רח"ל.

מרוב קנאתו ונבואת ירמיה נהפך חנניה ושיקר להם שהכל בסדר ואין צריך לשוב

ובאותו זמן היה מסתובב ברחובות ירושלים חנניה בן עוזר 'והתנבא' לעומת ירמיה, מה שהיה ירמיה הנביא האמת מוכיח את העם בשוק העליון, היה חנניה מדבר בשוק התחתון ומרגיע אותם שהכל בסדר. ירמיה בוכה שצריך לשוב בתשובה, והרבה יותר אנשים שומעים את הדרשות של עזריה, ואומר שעולם כמנהגו ינהג.

ובגמ' סנהדרין שחנניה בן עוזר נביא אמת היה אלא שהיה קבסטה, ונלאו המפרשים בפירוש תיבה זאת. ופ' הפני משה כי חנניה קינא על הנבואה שקיבל ירמיה יותר ממנו, שהרי כל הנביאים יודעים נבואת חבריהם אלא שאסור להם לנבאות מה שנתנבא אחד מהנביאים, הוא ידע שירמיה עתיד לנבא כך וכך, ולכן רץ לעומתו בשוק התחתון ודיבר כנגד נבואתו של ירמיה, כל זה ע"י מרת הקנאה. אע"פ שהרמב"ם כתב שנביא הוא איש שלם, אך הקנאה העבירה אותו על דעתו, וידע חנניה שאם הוא ידרוש שהכל בסדר, יהיה לו ציבור יותר גדול, והראה להם שהקב"ה עושה ניסים בכוחות הנוראות של אביקה לזרוק האבנים חזרה.

מספר הימים מן המצור עד החורבן כמספר השנים מיצי"מ עד החורבן

ובאמת היה זה מאת השם כרי שיהיה זמן לבני ישראל לשוב בתשובה, וכמו שמחשב האברבנאל שזה היה זמן רב מאד, כי מזמן יציאת מצרים עד גלות בבל, היה תשע מאות וי"ד שנים. והוא כמספר הימים שהיה נבוכדנצר בשערי ירושלים עד שהובקעה העיר, מעשרה בטבת עד שנתיים וחצי אח"כ בחודש תמוז ואב. תתקי"ד ימים כמספר תתקי"ד שנים. כל זה היה כרי לתת להם זמן לעוררם בתשובה. ירמיה היה מוכיחם בשוק העליון שמוכרחים לשוב בתשובה, וחנניה היה אומר בשוק התחתון שהכל בסדר ואין מה לדאוג, וראו את אביקה שמתגבר ומצליח, ואמרו שיש לנו על מה לסמוך. ואע"פ שידעו שירמיה מוכיח ומנבא שלא כדברי חנניה, אך זהו טבע האדם שאינו מעדיף להשתנות אלא לשמוע שהוא כבר בסדר. שזה שומעים הרבה יותר. אולי אמר להם חנניה שיש להתחזק באמירת פרק שירה, וירמיה צעק שצריך לשמור שבת.

כמו שצעק המנחת אלעזר ממונקאטש כשנתנו לו שני דקות לדבר לפני העם האמריקאי, 'שמרו שבת', והוסיף שהכונה שלא לעשות מלאכה בשבת. שאם לא היה מוסיף שהכונה שלא לעשות מלאכה בשבת, היו חושבים שהכונה להתפלל ולאכול קוגל, כי כך דרכו של אדם שהוא מעדיף שלא לעשות חשבון הנפש ולחיות במנוחה ורוגע להמשיך בדרכו הנלחזה.

ירמיה נתן אות לחנניה שימות באותה שנה, וביקש חנניה שלא יגלו מיתתו עד צום גדליה

ואי' בגמ' [ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ה] שיום אחד נפגשו ירמיה וחנניה ברחובות ירושלים, וחנניה בן עזור המחוצף שואל את ירמיה הנביא, מדוע אתה מכניס את הציבור בלחץ שיהיה חורבן וכו', תן לי אות שנבואתך אמת, אמר לו ירמיה, איני יכול לתת לך אות, כי אין הקב"ה שולח אות לרעה, שהרי הוא ניחם על הרעה ומצפה שבני ישראל ישובו בתשובה שלימה [וכמ"ש הרמב"ם שאין הנביא נבחן בנבואה לרעה].

ופעם אחת שמע ירמיה את הדרשה של חנניה בן עזור, שהכל בסדר וכו', צעק ירמיה 'אמן כן יאמר השם'. היינו הלוואי יהיה כדברך ולא כדברי התוכחה שאני אומר. אך האמת הוא אמת, שאני הוא נביא אמת וכך אמר השם. וככתוב שבתחילה ביקש ירמיה לכבוש נבואתו, שלא רוצה לומר דברים קשים לישראל, אלא שהיתה הנבואה כאש עצור בעצמותיו, ולא היה יכול לאחוז בעצמו, ולכן אמר הוא האמת.

וכשמצא את חנניה, אמר לו, אדרבה אתה אומר נבואות לטובה, תן אתה אות. חנניה נבוך ולא ידע מה להשיב. ואמר לו ירמיה, אני אתן לך אות, אתה חנניה בן עזור בעצמך לא תוציא את שנתך רח"ל. חנניה נבהל, כי הוא ידע שירמיה הוא נביא אמת. ובסוף השנה חלה חנניה, בערב ראש השנה הרגיש שהגיע יומו האחרון, וצוה לבני המשפחה שייסגרו את הבית ולא ידעו אנשים שהוא מת, רק לאחר צום גדליה יפרסמו שהוא מת, וכל זה כדי להכחיש נבואתו של ירמיה שאמר שלא יוציא שנתו, וידחשבו אנשים שהוא כן הוציא

שנתו ויחיה לאחר ר"ה עד צום גדליה... כך היה לו מחשבה בשעת מיתה, שלא כדברי הבעל תשובה דסקוויא הנ"ל שאמר שאין פניות לאחר מיתה, וזה צריך עיון גדול.

הבלבולים שברגע האחרון

מסופר על אחד הגדולים שכשהיה שוכב על ערש דוי, הסתובב כמה פעמים במטנו. ולא הבינו קרוביו מדוע הוא מסתובב כמה פעמים אנה ואנה. והסביר להם ברגעים אחרונים, שבתחילה היה מסובב לקיר, אך נכנס בראשו דברי הגמ' 'מת ופניו לכותל סימן רע לו, מת ופניו אל העם סימן יפה לו'. לכן אזר כל הכוחות והסתובב כלפי העם שיהיה סימן טוב. אך לאחר שהסתובב הרהר בתשובה והתחרט, וחשב 'את מי אני עובר' שאנשים יגידו עלי שהיה לי סימן טוב. אין לי דאגות אחרות? איזה עבודה יש בזה, מתים כמו שמתים והסימנים הם סימנים. הכל בהשגחת ה'. לכן אזר את כחותיו האחרונים והסתובב חזרה אל הכותל...

וכידוע שצריך רחמים גדולים בשעה האחרונה, וצריך לזה מסירת מזדעף שלא להתבלבל מהיצר הרע ברגע האחרון בפניות ושאר בלבולים, מה יאמרו עליו ומה יכתבו עליו. גם הגויים המנהיגים עוסקים הרבה לכבד את עצמם לאחר מותם. [פרנץ יוזעף היה דואג מה ידברו אליו אחר מותו. לעומתו סטאלין ימ"ש היה אומר שהוא מסדר את רוסיה עד יומו האחרון, לאחר מכן לא מעניין אותו גם אם כל רוסיה תיחרב]

נחזור לעיל שבני ישראל היו צריכים להתמודד בשני הכוחות הללו, בכח הטוב של ירמיה ובכח הרע של חנניה.

וכתב הרמב"ם שזהו התוכחה שצריך להתעורר ביום התענית שהסיבה שאין ביהמ"ק קיים עתה, כי מעשינו עתה עדיין כמעשי אבותינו. עד היום הזה יש הנסיון הזה, התורה הקדושה וחכמי ישראל אומרים לנו שצריך להשתנות, והארם מעדיף את דרכו, דרך איש ישר בעיניו, ב"ה אין לנו היום נסיונות על שמירת שבת, צריך למצוא בעצמו מה עליו לשנות לטובה.

נחלקו רשב"י ורע"ק אם 'צום העשירי' הוא עשרה בטבת או חמשה בטבת

ראיתי חידוש נפלא בדרשות החת"ס ליום ח' טבת [דף קכ:]: דהנה אי' בגמ' שנחלקו רשב"י ורע"ק בהבנת הפסוק בזכריה 'כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צוּם הַרְבִּיעִי וְצוּם הַחֲמִישִׁי וְצוּם הַשְּׁבִיעִי וְצוּם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוָה לְשִׂשׁוֹן וְלְשִׂמְחָה וְלִמְעֵרִים טוֹבִים וְהָאֵמֶת וְהַשְּׁלוֹם אָהָבוּ'. דעת רשב"י שצום העשירי הוא יום ה' טבת שבו הגיעה השמועה לגולה, היינו חצי שנה אחרי תשעה באב הגיעה השמועה לגולה שנבוכדנצר החריב את ירושלים. חצי שנה לקח להם עד שהגיעו החרשות מארץ ישראל לבבל, ועשו יום שמועה כיום שריפה. וכבר הזכרנו שהגה"ק מקוז'יקלוב היה ביום ה' טבת במירון ומנע אנשים מלאכול ולשתות, שהרי דעתו דרשב"י שזה היום הוא יום צום. אך דעת רבי עקיבא שהצום הוא ביום עשרה בטבת, שבו סמך מלך בבל על ירושלים. וזה עיקר הצרה.

יום המישי פרשת ויחי - י' טבת תשע"ח

והקשה החת"ס איך יתכן שרשב"י יחלוק על 'צום העשירי' ויאמר שהכונה על ה טבת ולא עשרה בטבת, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב ביחזקאל שצוה לו הקב"ה 'כתב לך את עצם היום הזה, בעצם היום הזה סמך מלך בבל על ירושלים', לענין מה נצטוו לכתוב את עצם היום הזה?

החת"ס מחדש דגם לדעת רשב"י מתענים בעשרה בטבת אלא שמוסיפין גם ה' לטבת משום השמועה

ותירץ החת"ס חידוש נפלא שבוודאי שגם לדעת רשב"י יום עשרה בטבת הוא יום תענית, ועל זאת לא היה זכריה צריך להעיד, שהרי כבר נאמר 'כתב לך' ביחזקאל, אלא שזכריה חידש עוד תענית ביום ה' טבת שבו הגיעה השמועה לגולה.

ומה שלא הוזכר צום העשירי בטבת בנבואת זכריה שגם הוא יתהפך למועדים ולימים טובים, ביאר החת"ס, כי כשבאו לשאול את זכריה לאחר בנין ביהמ"ק השני 'האבכה בצום החמישי' האם יש להתענות בזמן בית שני, אמר להם הקב"ה היות שכבר בנו בית שני, נהפכו לימים טובים ואין צריך להתענות. ולדעתו דרשב"י רק יום ה' טבת וי"ז בתמוז וט' באב וצום גדליה נהפכו ליום טוב ולא עשירי בטבת, כי זה הצום נשאר תענית רק בזמן בית שני, ולא נהפך ליום טוב.

בכל שנה דנים ביום עשרה בטבת אם זו תהיה שנת הנאולה

וטעם הדבר כי עשרה בטבת אינו צום של אבלות כשאר הצומות. אי' בתוס' בעירובין שביום עשרה בטבת היה בו חופה ושמחת נשואין, ורבינו תם נתן לתינוק לשותות כוס של החופה, שהיה הציבור בתענית. וכן נהגו בירושלים לערוך נשואין בליל עשרה בטבת. כי עשרה בטבת אינו אבלות אלא ש'בכל דור ודור כשבא עשרה בטבת יושבים בית דין של מעלה ודנים כלל ישראל אם יזכו לשנת גאולה, או יימשך הגלות'. כי בר"ה הוא יום הדין על המדינות בו יאמר איזו ואיזו וכו', אך על ירושלים אם תשאר בחורבנה או תיבנה ותכונן, זה הדין הוא בכל דור ביום עשרה בטבת. וכתב החת"ס שאין זה חידוש שלו אלא מרומז הוא בספר הקרניים בפירוש דן ידין להרה"ק רבי שמשון מאוסטרופליא, בענין חודש טבת.

ובזה יובן מה שהיו מתענים אילו היה חל עשרה בטבת בשבת, שאם היה זה צום של אבלות, לא היה עולה על הרעת להתאבל בו בשבת ח"ו, כי אין אבלות בשבת. אך כיון שהוא יום הדין על בנין ביהמ"ק, הרי כמו תענית חלום שאדם נדון בחלומו ורוצה לבטל הדין, הרי הוא מתענה בשבת, כי אדרבה זהו עונג לו לבטל הדין מעליו. הלכך תענית ת"ב שהוא על העבר אין מתענין בו בשבת, אך עשרה בטבת אינו על העבר אלא על העתיד, היום הזה עשרה בטבת הוא יום הדין על בנין ירושלים.

עוד יובן בזה שהתענית אינו סתם על המצור, שהרי היו עוד מצורים על ירושלים, כמו פרעה נכה שעשה מצור בזמן צדקיהו, אלא שגזרת תשעה באב בשנת ג' אלפים של"ח,

נגזרה ביום עשרה בטבת שנתיים וחצי קודם לכן. ועל אותו הפסק אין אנו מתענים בעשרה בשבת, כי על אותו החורבן כבר התענינו בת"ב, אלא שתענית דעשרה בטבת הוא על בית שלישי העתיד להבנות. ואדרבה שמחה יש בזה, כי יש מקוה ויש תקוה לישראל, אילו אתמול עדיין לא היה ביהמ"ק, יש לנו לקוות שיהיה שלום בישראל והקב"ה ישוב היום בבית דין של מעלה ויגברו המיימינים על המשמאילים ויבנה הבית במהרה ברחמים.

גם בימי בית שני התענו בעשרה בטבת, שהוא יום הדין בכל שנה אם ראויים ישראל לביהמ"ק

ולכן התענו בעשרה בטבת גם בימי בית שני, על הדין שהיו דנים כל שנה ושנה בזה היום, אם הבית השני ישאר בבניינו או לא, היינו אם בני ישראל זוכים לכך שיהיה להם ביהמ"ק. ומשום יום הדין היו מתענים בעשרה בטבת. וכמבואר בטור שי"א שמתענים בר"ה משום יום הדין אפילו אם הוא חל בשבת. שאין זה תענית של אבלות, לא משום קינה, אלא בקשת רחמים והמתקת הדין. שהקב"ה יפסוק כבר שהגלות נגמר ואנו צריכים להגאל בשנה זאת. כל שאר התעניות נהפכו לימים טובים ונתבטלו בבית שני, פרט לעשרה בטבת שאינו משום אבלות אלא משום דין על ביהמ"ק.

ולאור דברי החת"ס יובנו ביותר דברי המנחת חינוך שכל שאר התעניות נגזרו על החודש, צום הרביעי, צום החמישי, באחד מימי החודש, היות שהוא בשביל אבלות, אין חילוק ברוקא ביום מסוים של האבלות, כדין אבלות על מת שמי שהיה רחוק מתאבל ביום שמועה וכו', לא תקפ"ץ. כי האבלות על העבר אינה קבועה על היום, משא"כ תענית חלום מוכרח שיהיה ביום החלום, כי להמתיק הדין מוכרח תיכף ומיד לפעול ישועה. בכל שנה ושנה בעשרה בטבת בית דין של מעלה דנים אם בשנה זאת יבנה בית המקדש. ולדאבון לב יש לנו כבר 1949 חזקות של ימי עשרה בטבת שפסקו לנו שעדיין לא יבנה, ואנו מצפים ומייחלים להשי"ת שבשנה זאת יפסקו לנו על ביהמ"ק השלישי שיבנה במהרה בימנו אמן.

יתר הדברים שנאמרו בהוראת שעה נשמטו ע"פ רצון המג"ש שלא לתת זכר למעשים שלא יעשו.